

**OTİSTİK SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLERLE
ÇALIŞAN ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

*THE INVESTIGATION OF PROFESSIONAL BURNOUT LEVEL OF
TEACHERS WORKING WITH STUDENTS WITH AUTISTIC SPECTRUM
DISORDER*

Mehmet YAVUZ¹ Hasan ÖZGÜR²

*Geliş Tarihi: 18.03.2016
(Received)*

*Kabul Tarihi: 03.08.2016
(Accepted)*

ÖZ: Araştırmanın amacı, özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırma ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemini Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde görev yapan 147 öğretmenden oluşmuştur. Öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla, "Öğretmen Mesleki Tükenmişlik Ölçeği" kullanılmıştır. Öğretmenlerin demografik bilgileri araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgiler formu ile elde edilmiştir. Araştırmada, özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin orta değerinin altında olduğu ve mesleki tükenmişliğin; öğretmenlerin kendilerini gördükleri ekonomik düzeye ve iş arkadaşlarından destek alma, üstlerinden takdir göreme ve özel eğitim okulunda çalışmayı kendine uygun görme değişkenlerine göre durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan, cinsiyet, otistik çocuklar eğitim merkezinde çalışma süresi, yaş, ücretten memnun olma değişkenleri ile mesleki tükenmişlik arasındaki farkı ise anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mesleki tükenmişlik, özel eğitim, Otistik Spektrum Bozukluğu, öğretmen.

ABSTRACT: The goal of the study is to examine professional burnout level of teachers working at special education schools. Relational screening model was used for the study. The study sample included 147 teachers from various geographical regions of Turkey. "Teacher Professional Burnout Inventory" was used in order to measure teachers' burnout level. Demographic data of the teachers was collected by means of personal data form designed by the study authors. Study findings show that professional burnout level of teachers working at special education schools is below moderate level while professional burnout differs

¹ Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Edirne-Türkiye, e-posta: mehmetyavuz@trakya.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Edirne-Türkiye, e-posta: hasanozgur@trakya.edu.tr

significantly in terms of several variables including perceived economic status, colleague support, being appreciated by superiors and perceived fitness to working at special education. It was also found out that gender, working duration at special education and income satisfaction are not significantly related to professional burnout level.

Keywords: Professional burnout, special education, Autistic Spectrum Disorder, teacher

GİRİŞ

Mesleki tükenmişlik kavramı 1970'li yıllarda Amerika'da kullanılmaya başlanan (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001) ve çalışan bireyler arasında sıklıkla görülen bir sendromdur (Maslach ve Jackson, 1981). Alanyazında pek çok farklı araştırmaya konu olan mesleki tükenmişlik; işyerlerinde uzun süreli strese maruz kalan ayrıca, iş ve çalışan arasında uyumsuzluk veya uyumsuzluktan kaynaklanan ve kronik yorgunluğu içeren psikolojik bir durum (Maslach, 2003) olarak tanımlanmaktadır. Sılığ (2003) ise mesleki tükenmişliği; başarısız olma, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya karşılanamayan istekler sonucu bireyin iç kaynaklarında tükenme durumu olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre ise mesleki tükenmişlik, bireyin; çalıştığı kurumdaki işinin kötüye gitmesi ve meslektaşlarıyla sorunlar yaşamaya başlaması (Maslach vd., 2001; Wisniewski ve Gargiulo, 1997), uzun süreli ve stresli çalışma ortamına maruz kalması, fiziksel ve duygusal yorgunluk, duyarsızlaşma ve üretkenlikte azalma ile ortaya çıkan bir sendromdur (Maslach ve Jackson, 1981).

Belirtileri net olmayan mesleki tükenmişlik sendromu, bireylerde yavaş yavaş ve sinsi gelişmekte ve bu sendroma yakalanan birey yaşadığı duyguları ifade etmede ve anlamakta sorunlar yaşamaktadır (Şahin ve Şahin, 2012). Ardiç ve Polatçı (2008), mesleki tükenmişlik sendromu ile karşı karşıya kalan bireyler mesleki doyumsuzluk ile yorgunluğun karışımı bir duygu yaşadıklarını belirtmekte ve gerekli tedbirleri alınmadığında bireyi büyük sıkıntılara sürükleyen başa çıkılmaz bir sürece doğru sürüklenebileceğine vurgu yapmaktadır. Bir başka bakış açısıyla tükenmişliğin etkilerini değerlendiren Babaoğlan (2007) ise, mesleki tükenmişliğin, sadece kendini tükenmiş hisseden bireyin sorunu olmadığını belirtmekte ve tükenmişliğin bireyin; ailesi, meslektaşları ve yöneticileri ile ilişkilerini ve performansını olumsuz etkileyen, oldukça yıkıcı bir durum olduğunu işaret etmektedir.

Depresyon, moral bozukluğu, kişiler arası ilişkilerden kaçınma, üretkenliğin azalması, baskı ile baş edememe, zayıf benlik algısı (Akçamete,

Kaner, Sucuoğlu, 1998) şeklinde kendini gösteren tükenmişlik duygusu alanyazın çalışmalarında, *duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı duygusu* olmak üzere üç boyutuyla ele alınmaktadır (Maslach vd., 2001; Oruç, 2007; Yiğit, 2007).

Duygusal tükenmişlik: Tükenmişlik sendromunun en önemli etmenlerinden biri olan duygusal tükenmişlik, bireyin duygusal anlamda kendini tekenmiş hissetmesi ile ortaya çıkan ve psikolojik olarak kendini iyi hissetmeme ile kendini gösteren durumdur (Yiğit, 2007). Duygusal tükenmişlik yaşanan birey odaklanma sorunu yaşayabilir ve bu durum da bireyin mesleki performansında düşüşe sebep olabilir (Maslach ve Jackson, 1981). Benzer şekilde Ören ve Türkoğlu (2006) duygusal tükenmişliği, tükenmişliğin duygusunun ilk belirtisi olarak tanımlamakta ve bu durumdaki bireyin yapmakta olduğu işten bıkkınlık ve fiziksel olarak yıpranmış hissettiklerini belirtmektedir.

Duyarsızlaşma: Bireyin ahlaki tutum ve duygularındaki olumsuz gelişmelerle ilişkili olduğu belirtilen duyarsızlaşma (Maslach ve Jackson, 1981), öğrencilere ve diğer çalışanlara karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemek şeklinde kendini dışa vurmaktadır (Nichols ve Sosnowsky, 2002).

Düşük kişisel başarı duygusu: Bireylerin kendilerini olumsuz olarak değerlendirmeleri (Cordes ve Dougherty 1993; Maslach ve Jackson, 1981), işlerindeki başarılarından mutlu ve memnun olamamaları (Maslach ve Jackson, 1981) olarak kendini gösteren bir durumdur.

Tükenmişlik duygusu; birlikte çalışılan grubun özellikleri, iş koşulları ve kişinin bireysel özelliklerinde kaynaklı olarak gelişebilen ve her iş ortamında ve bu ortamlarda çalışan her bireyde görülme ihtimali olan bir durum olarak kendini göstermektedir (Sayıl, Haran, Ölmez ve Özgüven, 1997).

Öğretmenlik mesleği; öğrenci, ebeveyn, meslektaş ve okul yönetimi ile sürekli iletişim ve etkileşim içerisinde sürdürülen ve sürekli fedakârlık isteyen bir meslek olmasında dolayı duygusal olarak bireyi tüketen bir meslek grubudur (Avcı ve Seferoğlu, 2011; Yellice-Yüksel, Kaner ve Güzeller, 2011). Bu yönü ile öğretmenlik, mesleki tükenmişliğin sık görüldüğü meslek dallarından biridir (Avcı ve Seferoğlu, 2011; Başol ve

Altay, 2009; Girgin ve Baysal, 2005; Taris, Van Horn, Schaufeli ve Schreurs, 2004).

Çocukların kontrolü ve eğitim sürecinde yaşanan güçlükler ve iş yükünün nispeten daha fazla olması sebebiyle özel eğitim okullarının çalışma koşulları, diğer okullara göre daha ağırdır (Başaran, 2001; Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996). Bu nedenlerden dolayı, bu okullarda çalışan öğretmenlerin durumlarından hoşnut olmadıkları (Başaran, 2001), mesleki doyum yaşayamadıkları (Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996) ve bu okullarda çalışan öğretmenlerde yıpranma oranının diğer okullardaki öğretmenlere kıyasla daha yüksek olduğu alan yazın çalışmaları tarafından dile getirilmektedir (Billingsley, 1993; Boe, Bobbit, Cook, Whitener ve Weber, 1997; Boyer ve Gillespie, 2000; Oruç, 2007).

Öğretmen tükenmişliği yalnızca öğretmeni değil, öğrencileri, okulu, veliyi, kendi yakın çevresini de olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir (Arslan ve Aslan, 2014). Yaşanabilecek olumsuzluklar istemeden de olsa verilen eğitim-öğretim hizmetlerinin nitelik ve niceliğinde önemli düzeyde olumsuzluklara sebebiyet verebilmektedir (Arslan ve Aslan, 2014; Cooley ve Yovanoff, 1996). Bu nedenle, öğretmenlerin tükenmişlik sendromunun ortaya çıkarılması ve zamanında teşhis edilerek uygun ve gerekli tedbirlerin alınması büyük önem arz etmektedir (Ardıç ve Polatçı, 2008). Nitekim, Sucuoğlu ve Kuloğlu (1996) da değişik özür gruplarındaki çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik durumlarının incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. İlgili alanda gerçekleştirilen alan yazın çalışmaları incelendiğinde, çeşitli yetersizlik grupları ile çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini inceleyen araştırmalara rastlanmakla birlikte (Arslan ve Aslan, 2014; Başaran, 2001; Oruç, 2007; Karahan ve Uyanık Balat, 2011; Yellice-Yüksel, Kaner ve Güzeller, 2011) otistik spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişliğini ve bu tükenmişliğe etki eden faktörleri ortaya çıkarmaya yönelik gerçekleştirilen çalışmalara rastlanmamıştır. Bu amaçla bu çalışmada, otistik spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri hangi düzeydedir?
- Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri çeşitli değişkenlere (cinsiyet, çalışma süresi, yaş, hizmet yılı vb.) göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma betimsel bir araştırma olup ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2005, s.81) göre, iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimi ve/veya bu değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modellerdir. Bu tür düzenlemelerde aralarında ilişki aranacak değişkenler tekil taramayla benzer şekilde ayrı ayrı değerlendirilir. Tarama yolu ile bulunan ilişkiler bir neden sonuç ilişkisinden ziyade bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde bunun diğer değişkenin kestirilmesini sağlaması bağlamında yorumlanır. Bu çalışmada ise, otistik çocuklar eğitim merkezinde çalışan öğretmenlerdeki tükenmişlikleri ile cinsiyet, otistik çocuklar eğitim merkezinde çalışma yılı, yaş, ücret, ekonomik olarak kendilerini gördükleri düzey, iş arkadaşlarından destek görme, üstlerinden takdir görme ve özel eğitim okulunda çalışmayı uygun görüp görmeme durumunu belirlemek amacıyla karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

2.1. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın örneklemi 2014- 2015 eğitim-öğretim yılında, İstanbul İli Hamit İbrahimiye OÇEM (Özel Eğitim Uygulama Merkezi) ve Taylan Doğuer OÇEM’de, Antalya İli Ramazan-Hatice Savaş OÇEM’de, Gaziantep İli Gaziantep OÇEM’de görev yapan 147 öğretmen oluşturmuştur. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Cinsiyet	N	(%)	Yaş	N	(%)
Erkek	41	27.9	22-26 arası	65	44.2
Kadın	106	72.1	27-31 arası	32	21.8
			32-36 arası	25	17.0
			37-41 arası	11	7.48
Hizmet Yılı	N	(%)	42 ve üstü	9	6.12
1-5 yıl	121	82.3			
6-10 yıl	15	10.2			
11 ve üstü	11	7.48			

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, Öğretmen Mesleki Tükenmişlik Ölçeği aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmada ayrıca çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilerin edinilmesi amacıyla kişisel bilgiler formu kullanılmıştır.

Öğretmen Mesleki Tükenmişlik Ölçeği: Kaner, Şekercioğlu ve Yellice (2008) tarafından geliştirilen 5’li Likert tipindeki ölçek, “*Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık*”, “*Öğrencilere Yabancılaşma*”, “*Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik*” ile “*Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma*” olmak üzere dört alt boyut ve 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geneline ilişkin iç tutarlılık katsayısı 0.92 olarak bulunmuştur. Ölçekten elde edilen puanın artması, tükenmişliğin arttığını işaret etmektedir.

Kişisel Bilgiler Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda cinsiyet, çalışma süresi, yaş ve hizmet yılı gibi bazı demografik bilgilerin belirlenmeye çalışıldığı bir grup soru yer almaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin analizinden önce veri girişinin doğruluğu ve değişkenlerin dağılımının normalliğe uygunluğu test edilmiştir. Veri toplama araçlarını uygun bir şekilde doldurmayan 4 öğretmenin verileri analiz dışında bırakılarak araştırma örneklemini 147 öğretmenden oluşmuştur. Normal dağılım göstermediği tespit edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla betimsel istatistikler, Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testlerinden yararlanılmıştır. Alt gruplar arasındaki farklılığın tespiti için ise grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi kullanılarak farkın kaynağı incelenmiştir.

3. Bulgular

Öğretmen Mesleki Tükenmişlik Ölçeğine ilişkin genel değerlendirmede, öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin ortalama değerinin altında olduğu ($\bar{X}=53.49$), Tablo 2’de sunulan bulgulardan görülmektedir.

Tablo 2. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Ölçek	N	m	\bar{X}	\bar{X}/m	Ss
Öğretmen Mesleki Tükenmişlik Ölçeği	147	26	53.49	2.06	10.06

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile cinsiyet değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Mann Whitney U testi

kullanılmıştır. Tablo3'te sunulan bulgulara göre, cinsiyet değişkeni bağlamında ölçekten elde edilen puanlar arasında anlamlı fark olmadığı (U=1841.00, p>.05) görülmektedir.

Tablo 3. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonucu

Değişken	Cinsiyet	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Mesleğe İlişkin						
Duygusal	Kadın	106	69.90	7409.50	1738.50	.060
Tükenmişlik ve Başarısızlık	Erkek	41	84.60	3468.50		
Öğrencilere	Kadın	106	71.83	7614.50	1943.50	.320
Yabancılaşma	Erkek	41	79.60	3263.50		
Fiziksel ve Duygusal	Kadın	106	70.70	7494.00	1823.00	.129
Tükenmişlik	Erkek	41	82.54	3384.00		
Meslektaşlara ve Yöneticilere	Kadın	106	71.68	7598.00	1927.00	.285
Duyarsızlaşma	Erkek	41	80.00	3366.00		
Öğretmen Mesleki	Kadın	106	70.87	7512.00	1841.00	.151
Tükenmişliği	Erkek	41	82.10	3366.00		

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile otistik çocuklar eğitim merkezinde çalışma süresi değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır. Tablo 4'te sunulan bulgulara göre, otistik çocuklar eğitim merkezinde çalışma süre değişkeni bağlamında ölçekten elde edilen puanlar arasında anlamlı fark olmadığı (χ^2 (sd=2 n=147)=3.97, p>.05) görülmektedir.

Tablo 4. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çalışma süresine göre Kruskal-Wallis H testi sonucu

Değişken	Çalışma Yılı	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık	1-5	121	70.91	2	3.62	.164
	6-10	15	87.73			
	11-üstü	11	89.23			
Öğrencilere Yabancılaşma	1-5	121	70.71	2	4.50	.106
	6-10	15	84.83			
	11-üstü	11	95.36			
Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik	1-5	121	70.62	2	4.36	.113
	6-10	15	88.57			
	11-üstü	11	91.27			
Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma	1-5	121	71.85	2	1.89	.389
	6-10	15	86.47			
	11-üstü	11	80.64			
Öğretmen Mesleki Tükenmişliği	1-5	121	70.76	2	3.97	.137
	6-10	15	88.97			
	11-üstü	11	89.27			

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaş değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır. Tablo 5'te sunulan bulgulara göre, yaş değişkeni bağlamında ölçekten elde edilen puanlar arasında anlamlı fark olmadığı ($\chi^2(sd=4 n=147)=1.27, p>.05$) görülmektedir.

Tablo 5. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin yaşa göre Kruskal-Wallis H testi sonucu

Değişken	Yaş	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık	22-26	65	70.66	4	3.62	.460
	27-31	32	62.63			
	32-36	25	80.98			
	37-41	11	82.18			
	42-46	9	69.72			
Öğrencilere Yabancılaşma	22-26	65	69.41	4	1.43	.839
	27-31	32	73.13			
	32-36	25	78.98			
	37-41	11	68.41			
	42-46	9	63.83			
Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik	22-26	65	70.27	4	2.20	.700
	27-31	32	68.86			
	32-36	25	81.60			
	37-41	11	71.27			
	42-46	9	62.00			
Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma	22-26	65	69.98	4	1.98	.740
	27-31	32	79.31			
	32-36	25	70.90			
	37-41	11	68.00			
	42-46	9	60.67			
Öğretmen Mesleki Tükenmişliği	22-26	65	70.34	4	1.27	.866
	27-31	32	71.27			
	32-36	25	78.88			
	37-41	11	69.18			
	42-46	9	63.06			

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile aldığı ücretten memnun olma değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Tablo 6'da sunulan bulgulara göre, aldığı ücretten memnun olma değişkeni bağlamında ölçekten elde edilen puanlar arasında anlamlı fark olmadığı ($U=1591.50$, $p>.05$) görülmektedir.

Tablo 6. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin ücretten memnun olmaya göre Mann-Whitney U testi sonucu

Değişken	Memnuniyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık	Evet	27	77.78	2100.00	1518.00	.609
	Hayır	120	73.15	8778.00		
Öğrencilere Yabancılaşma	Evet	27	79.28	2140.50	1477.50	.474
	Hayır	120	72.81	8737.50		
Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik	Evet	27	75.67	2043.00	1575.00	.821
	Hayır	120	73.63	8835.00		
Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma	Evet	27	67.67	1827.00	1449.00	.389
	Hayır	120	75.43	9051.00		
Öğretmen Mesleki Tükenmişliği	Evet	27	72.94	1969.50	1591.50	.887
	Hayır	120	74.24	8908.50		

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile ekonomik olarak kendilerini gördükleri düzey değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır. Tablo 7’de sunulan bulgulara göre, öğretmenlerin ekonomik olarak kendilerini gördükleri düzey değişkeni bağlamında ölçekten elde edilen puanlar arasında anlamlı fark olmadığı ($\chi^2=4.62$, $p>.05$) görülmektedir. Ölçeğin öğrencilere yabancılaşma-öğrencilere duyarsızlaşma alt faktörüne ilişkin incelemede ise öğretmenlerin ekonomik olarak kendilerini gördükleri düzey değişkenine ilişkin farklılık ortaya çıkmıştır. Gruplar arasında gerçekleştirilen Mann-Whitney U Test bulgularına göre orta düzey ekonomik gelir seviyesine sahip olduğunu düşünen öğretmenlerin ortalaması ($U_1=1589.50$, $p<.05$) alt düzey ekonomik gelir seviyesine sahip olduğunu düşünen öğretmenlerin ortalamasından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 7. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin kendilerini gördükleri ekonomik düzeye göre Kruskal-Wallis H testi sonucu

Değişken	Görüş	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık	Alt düzey	50	67.10	2	2.19	.335
	Orta düzey	89	78.12			
	Üst düzey	8	71.31			
Öğrencilere Yabancılaşma	Alt düzey	50	60.24	2	8.01	.018
	Orta düzey	89	81.33			
	Üst düzey	8	78.50			
Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik	Alt düzey	50	64.61	2	3.84	.147
	Orta düzey	89	79.29			
	Üst düzey	8	73.88			
Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma	Alt düzey	50	69.51	2	1.27	.530
	Orta düzey	89	77.15			
	Üst düzey	8	67.06			
Öğretmen Mesleki Tükenmişliği	Alt düzey	50	63.62	2	4.62	.099
	Orta düzey	89	79.79			
	Üst düzey	8	74.50			

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile iş arkadaşlarından destek görüp görmeme değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Tablo 8’de sunulan bulgulara göre öğretmen tükenmişlik ölçeğinin meslektaşlara ve yöneticilere yabancılaşma-meslektaşlara ve yöneticilere duyarsızlaşma alt faktöründe destek görmeyen öğretmenler lehine anlamlı farklılık ($U=844.50$, $p<.05$) görülmüştür.

Tablo 8. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin iş arkadaşlarından destek görmelerine göre Mann-Whitney U testi sonucu

Değişken	Destek Görme	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık	Evet	124	72.29	8963.50	1213.50	.256
	Hayır	23	83.24	1914.50		
Öğrencilere Yabancılaşma	Evet	124	72.27	8962.00	1212.00	.252
	Hayır	23	83.30	1916.00		
Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik	Evet	124	71.08	8813.50	1063.50	.052
	Hayır	23	89.76	2064.50		
Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma	Evet	124	69.31	8594.50	844.50	.002
	Hayır	23	99.28	2283.50		
Öğretmen Mesleki Tükenmişliği	Evet	124	71.11	8818.00	1068.00	.056
	Hayır	23	89.57	2060.00		

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile öğretmenlerin üstlerinden (idarecilerinden) takdir görüp görmeme değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Tablo 9'da sunulan bulgulara göre üstlerinden (idarecilerinden) takdir görüp görmeme değişkeni bağlamında ölçekten elde edilen puanlar arasında takdir görmeme lehine anlamlı fark olduğu ($U=1495.50$, $p<.05$) görülmektedir. Başka bir deyişle üstlerinden (idarecilerinden) takdir görmeyen öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin daha üst düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin üstlerinden takdir görmelerine göre Mann-Whitney U testi sonucu

Değişken	Takdir Görme	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık	Evet	92	65.07	598.50	1708.50	.002
	Hayır	55	87.86	4744.50		
Öğrencilere Yabancılaşma	Evet	92	66.79	6144.50	1866.50	.012
	Hayır	55	84.94	4586.50		
Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik	Evet	92	65.11	5990.00	1712.00	.002
	Hayır	55	87.80	4741.00		
Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma	Evet	92	57.50	5290.00	1012.00	.001
	Hayır	55	100.76	5441.00		
Öğretmen Mesleki Tükenmişliği	Evet	92	62.76	5773.50	1495.50	.001
	Hayır	55	91.81	4957.50		

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile özel eğitim okulunda çalışmanın uygunluğu değişkeni arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Tablo 10'da sunulan bulgulara göre, meslekte çalışmanın kendilerine uygun olmaması lehine anlamlı fark olduğu ($U=812.50$, $p<.05$) görülmektedir. Başka bir değişle uygun öğrenim kurumunda görev yapmadığını düşünen öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 10. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin özel eğitim okulunda çalışmayı kendine uygun görme durumuna göre Mann-Whitney U testi sonucu

Değişken	Görüş	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Mesleğe İlişkin Duygusal Tükenmişlik ve Başarısızlık	Evet	115	64.77	7383.50	828.50	.001
	Hayır	32	103.27	3201.50		
Öğrencilere Yabancılaşma	Evet	115	65.44	7460.00	905.00	.001
	Hayır	32	100.81	3125.00		
Fiziksel ve Duygusal Tükenmişlik	Evet	115	65.35	7449.50	894.50	.001
	Hayır	32	101.15	3135.50		
Meslektaşlara ve Yöneticilere Duyarsızlaşma	Evet	115	66.82	7618.00	1063.00	.001
	Hayır	32	95.71	2967.00		
Öğretmen Mesleki Tükenmişliği	Evet	115	64.63	7367.50	812.50	.001
	Hayır	32	103.79	3217.50		

TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğretmenlerin mesleki tükenmişliğine ilişkin gerçekleştirilen incelemede, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin orta değerler altında olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada otistik spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin, cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Alanyazın araştırmaları incelendiğinde bu araştırmanın bulguları ile örtüşen sonuçlara rastlamak mümkündür (Arslan ve Aslan, 2014; Aydemir, Diken, Yıkılmış, Aksoy ve Özokçu, 2014; Dobbs, 1997; Ertürk ve Keçecioglu, 2012; Gündüz, 2006; Kulaksız, Dilmaç ve Aydın, 2003; Oruç, 2007; Yiğit, 2007; Şahin ve

Şahin, 2012;). Öte yandan Çiftçi (2015)'nin çalışmasında, erkek öğretmenlerin tükenmişliğin kadın öğretmenlere oranla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Alanyazın çalışmaları arasında ortaya çıkan bu farkın araştırmalara katılan öğretmenlerin demografik özelliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Farkın daha iyi anlaşılması için nitel ve nicel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, otistik çocuklar eğitim merkezinde çalışma süreleri ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı araştırmanın bir diğer bulgudur. Araştırmada ortaya çıkan bu bulgu bazı alanyazın çalışmalarının sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Aydemir vd., 2014; Kulaksız vd., 2003). Öte yandan, Arslan ve Aslan (2014) ve Oruç (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, öğretmenlerin mesleki kıdemlerindeki artışın mesleki tükenmişliği arttıran bir etken olduğunu ortaya çıkmıştır. Bu araştırma ile alanyazın çalışmaları arasındaki farkın, çalışma örneklemini oluşturan öğretmenlerin çalışma sürelerinin ortalama 6 yıl civarında olması ve dolayısıyla mesleki yıpranmalarının az olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada, otistik spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin tükenmişliklerinin yaşa göre değişmediği ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, Aydemir vd. (2014) ile Akçamete vd. (2001) tarafından gerçekleştirilen alanyazın araştırmaları da yaşın tükenmişlik üzerinde etkili bir değişken olmadığını ortaya çıkmıştır. Ancak, alanyazında gerçekleştirilen bazı çalışmalarda (Kulaksız vd., 2003; Oruç, 2007; Şahin ve Şahin, 2012), yaş değişkeni açısından ölçeğin alt boyutları bazında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında çalışma örneklemini oluşturan öğretmenlerin yaşlarının birbirine yakın olmasının etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu öğretmenlerin aldığı ücretten memnun olma ve mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Alanyazın incelendiğinde Oruç, (2007) ile Akçamete vd. (2001) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da maaş değişkeninin öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleriyle ilişkili olmadığını gösteren benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin ekonomik olarak kendilerini gördükleri düzeye ile mesleki tükenmişlikleri arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir. Başka bir deyişle, kendilerini ekonomik olarak alt gelir düzeyinde gören öğretmenlerin, orta gelir düzeyinde gören öğretmenlere kıyasla daha fazla tükenmişlik duygusu yaşadıkları söylenebilir. Benzer şekilde, Girgin ve

Baysal (2005) ile Vızlı (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da ekonomik olarak kendilerini alt ekonomik düzeyde gören öğretmenlerin orta ve üst gelir düzeyinde gören öğretmenlere kıyasla daha fazla tükenmişlik duygusu yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Öte yandan, araştırmada elde edilen bu bulgu Akçamete vd. (2001) ile Oruç (2007) tarafından gerçekleştirilen ve ekonomik durumun tükenmişliğin hiçbir alt boyutu ile ilişkili olmadığını belirten araştırmanın sonuçları ile örtüşmemektedir. Alanyazın çalışmaları arasında ortaya çıkan farklılığın daha iyi anlaşılabilmesi nitel ve nicel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer bulgu öğretmenlerin iş arkadaşlarından destek görüp görmemem durumları ile meslektaşlara ve yöneticilere yabancılaşma-meslektaşlara ve yöneticilere duyarsızlaşma arasında anlamlı fark gözlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde Girgin ve Baysal (2005), Aksoy (2007) ile Zabel ve Zabel, (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Buna karşın bazı alanyazın çalışmaları, iş arkadaşlarından destek görme ile mesleki tükenmişlik arasında bir ilişki olmadığını belirtmektedir (Oruç, 2007; Platsidou, 2010; Westling, Herzog, Cooper-Duffy, Prohn ve Ray, 2006). Alanyazın çalışmaları arasındaki farklılığın, örneklem ve ölçme aracının farklı olmasında kaynaklandığı düşünülmektedir.

İdarecilerinden takdir görmeyen öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin takdir görenlere kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulgusu araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur. Embich (2001), tarafından gerçekleştirilen araştırmada bu araştırmanın bulgularına benzer sonuçlar elde edilmiştir. Benzer şekilde alanyazında gerçekleştirilen çalışmalarda, üstlerinden takdir görme durumuna göre mesleki tükenmişliğin duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu ve üstlerinden hiç takdir görmeyen öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri bazen ve çoğu zaman takdir gören öğretmenlerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Cross ve Billingsley, 1994; Girgin ve Baysal, 2005; Oruç, 2007; Şahin ve Şahin, 2012;). Öte yandan, Hoy ve Spero (2005) da öğretmenlerin ödül ve takdirlerle desteklenmesinin öğrencilere verilen eğitimin etkililiğinin arttırdığını belirtmektedirler.

Araştırmada, özel eğitim okulunda çalışma tercihi ile mesleki tükenmişlik arasındaki farkın anlamlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Başka bir deyişle özel eğitim okulunda görev yapma konusunda isteğini yitiren

öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin daha üst düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu alanyazın çalışmaları ile de desteklenmektedir (Aksoy, 2007; Oruç, 2007). Benzer şekilde, Platsidou ve Agaliotis (2008) ile Martin, (2010) tarafından gerçekleştirilen bir diğer çalışmalarda da özel eğitim kurumlarında görev yapan ve işinden memnun olmayan öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin işinden memnun olan öğretmenlere kıyasla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerimizi yetiştiren öğretmenlerimizin mesleki tükenmişliklerindeki artış iş memnuniyetinde azalmaya, arkadaş ve öğrencileri ile ilişkilerinde olumsuzluklara sebep olacak ve dolayısıyla da bu tükenmişlik öğrencilerin akademik başarılarını da olumsuz yönde etkileri olacağı şüphesiz ortadadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin tükenmişliği üzerinde etkileri olabileceği düşünülen, gelir düzeyi, üstlerinden takdir görme ve iş arkadaşlarından destek görme gibi etkenlerin minimum düzeye düşürülmesi gerektiğine düşünülmektedir. Bu amaçla, özel eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerin sorunlarını çözmeye yönelik destek programları hazırlanabilir ve hizmet içi eğitim çalışmalar düzenlenebilir. Benzer şekilde, mesleki tükenmişliğin etkilerini azaltmak için velilerin, öğretmenlerin ve idarecilerin bilinçlendirilmesine yönelik toplantılar düzenlenebilir.

Gerçekleştirilen bu araştırma belirli sınırlılıklara sahiptir. Öncelikle araştırmada elde edilen veriler öğretmenlerin kendileri ile ilgili bireysel algılarına dayalı değerlendirmelerden oluşmaktadır. Ayrıca araştırma örneklemini yalnızca birkaç özel eğitim kurumunda görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu nedenle, araştırma bulgularının genellenebilmesi için farklı örneklerde yer alan öğretmenler ile benzer değişkenlerin kullanıldığı nitel ve nicel araştırmaların yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akçamete, G. Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (1998). *Engelli ve normal çocuklarla çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*, VI. Ergonomi Kongresi, Milli Produktivite Merk. Yay. No: 622, 27-29 Mayıs, Ankara

Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde tükenmişlik, iş doyumu ve kişilik*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Aksoy, S. U. (2007) *Eskişehir ili özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış

yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi 193990 nolu yayın.

Ardıç, K. ve Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik sendromu akademisyenler üzerinde bir uygulama (GOÜ Örneği). *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2). 69-96.

Arslan, G. ve Aslan, G. (2014). Zihin Engelli Bireylere Eğitim Veren Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Tokat İli Örneği). *Eğitim Bilimleri araştırması dergisi. Uluslararası E dergi* 4(2). 49-66. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.12973/jesr.2014.42.4>

Avcı, Ü. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Bilgi toplumunda öğretmenin tükenmişliği: teknoloji kullanımı ve tükenmişliği önlemeye yönelik alınabilecek önlemler, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9. 13-26.

Aydemir, H., Diken, İ., K., Yikmiş, A., Aksoy, V. ve Özokçu, O. (2014). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 68-86.

Babaoğlu, E. (2007). İlköğretim okulu yöneticilerinde tükenmişliğin bazı değişkenlere göre araştırılması, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14. 55-67.

Başaran, B. I. (1999). *Zihinsel, görme ve işitme özürlü çocuklara eğitim veren özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Eskişehir, Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi 89374 nolu yayın.

Başaran, I. (2001). Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları, *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1). 41-53.

Başol, G. ve Altay, M. (2009). Eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 15(58), 191-216.

Billingsley, B. S. (1993). Teacher retention and attrition in special and general education: A critical review of the literature. *The Journal of Special Education*, 27. 137— 174

Boe, E., Bobbit, S. A., Cook, L. H., Whitener, S. D., & Weber, A. L. (1997). Why did sthou go? Predictors of retention, transfer, and attrition of

special and general education teachers from a national perspective. *Journal of Special Education*, 30(4), 390-411.

Boyer, L., & Gillespie, P. (2000). Keeping the committed: The importance of induction and support programs for new special educators. *Teaching Exceptional Children*, 33, 10-15.

Cooley, E., & Yovanoff, P. (1996). Supporting professionals-at-risk: Evaluating inter ventions to reduce burnout and improve retention of special educators. *Exceptional Children*, 62, 336-355.

Cordes, V. L., & Dougherty, T. W. (1993). A review and integration of research on job burnout. *Academy of Management Review*. 18 (4). 621-656.

Cross, L., & Billingsley, B. (1994). Testing a model of special educators' intent to stay in teaching. *Exceptional CEC*. 60 (5), pp.411-421.

Çiftçi, H. D. (2015). Özel eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerin mesleki yetkinlik ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, V(1), 221-241.

Dobbs, R. F. (1997) *A study of burnout as perceived by special education directors in the state of Georgia*. (Yayınlanmamış doktora tezi). The Faculty of Peabody College of Vanderbilt University. ABD: Nashville.

Embich, J. L. (2001). The relationship of secondary special education teachers' roles and factors that lead to professional burnout. *Teacher Education And Speacial Education* 24(1) 58-69

Ertürk, E. ve Keçecioğlu, T. (2012). Çalışanların iş doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiler: Öğretmenler üzerine örnek bir uygulama. *Ege Akademik Bakış*, 12(1), 39-52.

Girgin, G. (1995). *İlkokul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğin gelişimini etkileyen değişkenlerin analizi ve bir model önerisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi 41339 nolu yayın.

Girgin, G. ve Baysal, A. (2005). Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi ve bazı değişkenler (İzmir örneği). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 18, 3-15.

Gündüz, B. (2006). Öğretmenlerde tükenmişliğin akılcı olmayan inançlar ile bazı mesleki ve kişisel değişkenlere göre yordanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 26(3), 17-33.

Hoy, A. W., & Spero, R. B. (2005). Changes in teacher efficacy during the early years of teaching: A comparison of four measures. *Teaching and Teacher Education*, 21, 343-356.

Kaner, S., Şekercioğlu, G. ve Yellice, B. (2008). *Öğretmen mesleki tükenmişlik ölçeği geliştirme çalışması*. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Kongresi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Karahan, Ş. ve Uyanık Balat, G. (2011). Özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin özyeterlik algılarının ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 1-14.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler* (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Kulaksız, A., Dilmaç, B. ve Aydın A. (2003). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik duygusu üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 15-27.

Martin, A. M. (2010). *Predictors of burnout and self-efficacy among special education teachers*. Dissertation degree of Doctor of Education in Teachers College, Columbia University. ABD: Columbia

Maslach, C. ve Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422.

Maslach, C. (2003) Job Burnout: New Directions in Research and Intervention. *American Psychological Society*. 12(5), 189-192

Nichols, A. S., & Sosnowsky, F. L. (2002). Burnout among special education teachers in self-contained cross-categorical classrooms. *Teacher Education and Special Education*, 25(1), 71-86.

Oruç, S. (2007). *Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Adana ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi 220610 nolu yayın.

Ören, N. ve Türkoğlu, H. (2006). Öğretmen adaylarında tükenmişlik, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)*, 16, 1-10.

Platsidou, M. (2010). Trait emotional intelligence of greek special education teachers in relation to burnout and job satisfaction. *School Psychology International*, 31(1), 60-76.

Platsidou, M., & Agaliotis, I. (2008). Burnout, job satisfaction and instructional assignment-related sources of stress in Greek special education teachers. *International Journal of Disability, Development and Education*, 55(1), 61-76. doi:10.1080/10349120701654613.

Sayı, I., Haran, S., Ölmez Ş. ve Özgüven, H. D. (1997). Ankara üniversitesi hastanelerinde çalışan doktor ve hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri. *Kriz Dergisi*, 5(2), 71-77.

Sılığ, A. (2003). *Banka çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi. Eskişehir. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi 124676 nolu yayın.

Sucuoğlu, B. ve Kuloğlu, N. (1996). Özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(36), 44-60.

Şahin, F. ve Şahin, D. (2012). Engelli bireylerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin belirlenmesi. *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi* 1(2), 275-294.

Taris, T., Van Horn, J., Schaufeli, W. B., & Schreurs, P. (2004). Inequity, burnout and psychological withdrawal among teachers: A dynamic exchange model. *Anxiety, Stress, and Coping*, 17, 103-122.

Vızlı, C. (2005). *Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi 189041 nolu yayın.

Westling, D. L., Herzog, M., Cooper-Duffy, K., Prohn, K., & Ray, M. (2006). The teacher support program: A proposed resource for the special education profession and an initial validation. *Remedial and Special Education*, 27(3), 136-147. doi:10.1177/07419325060270030201

Wisniewski, L., & Gargiulo, R. M. (1997). Occupational stress and burnout among special educators: A review of the literature. *The Journal of Special Education*, 31(3), 325-346.

Yellice-Yüksel, B., Kaner, S. ve Güzeller, C. O. (2011). Öğretmenlerin mesleki yetkinlik, mesleki sosyal destek ve tükenmişlik

ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(21), 1-25.

Yiğit, A. (2007). *Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin iş doyumunu, tükenmişlik ve ruh sağlığı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi 209320 nolu yayın.

Zabel, R. H., & Zabel, M. K. (2002). Burnout among special education teachers and perceptions of support. *Journal of Education Leadership*, 15(2), 27-33.